

Suť přírodní rezervace Borek u Domašova

Mezi mnoha přírodovědnými poklady a zajímavostmi Jesenické kotliny a jejích svahů se nachází i lokalita, která vypráví mnoho důležitého o současném vývoji této části Jesenicka a také o stovkách milionů let vývoje zdejšího skalního podloží. Na jihozápadních svazích Zaječí hory (1 012 m), na katastrálním území Bělé pod Pradědem – Domašova, můžeme navštívit přírodní rezervaci Borek u Domašova (dříve chráněný přírodní výtvar Borek). Rezervace byla vyhlášena roku 1990 jako vynikající ukázka fragmentu reliktního boru na sutích. Kromě vzácných dřevin, bylin a zástupců fauny, jsou esteticky na výši a odborně zajímavé i vlastní suť.

Její převládající horninou jsou bělostné až šedobílé drakovské (*pojmenovány podle Drakova, jihovýchodně od Rejvízu*) kvarcitu. Roku 1856 v nich objevil A. Halfar (*geolog Státního báňského úřadu Pruského Slezska*) na Suchém vrchu (941 m) u Vrbna pod Pradědem pozůstatky spodnodevonské fauny. Ta je dodnes jedním ze základů stratigrafie (*součásti historické geologie, která studuje dějiny a vývoj Země*) našeho Jesenicka a jeho okolí.

Suť tvoří autochtonní (*vyskytující se více méně na místě svého vzniku*) kamenné moře. Vejdeme-li podél Zaječího potoka do vlastního údolí Borku (severovýchodního směru), uvidíme nad pravým břehem tohoto potoka nádherné souvislé takřka třičtvrtě kilometru dlouhé skalní defilé (*protáhlý přirozený odkryv*). Je vysoké 10 – 15 m a převažující horninou jsou právě již zmíněné kvarcitu. Místy obsahuje tmavší polohy (mocnosti dm až m), které jsou tvořeny fylity, svory a plagioklasovými rulami.

Dnes již víme, jak a kde tyto horniny vznikly. Před 395 miliony lety se rozkládalo území budoucího Českého masívu cca 20° jižně od rovníku a tvořilo součást severovýchodního okraje kontinentu Gondwany. Bylo zalito devonským mořem a z jeho usazenin (*sedimentů*) se v dalším geologickém vývoji (především během hercynské orogeneze - zjednodušeně - při srážce Gondwany se Severoatlantským kontinentem - Laurusii) vytvořily z písků kvarcitu a z jílovito-písčitých až jílovitých usazenin svory, plagioklasové ruly a fylity. S hercynskou orogenezí je spjat vznik složitých násunových staveb, jejichž výsledkem je dnešní pozice těchto hornin. Kontinenty putovaly dál, vyvíjely se, až vznikl dnešní geologický obraz skalního podloží Jesenicka. Do něj významně zasáhlo i rozlámání a vytvoření kerné stavby Českého masívu v době alpinského vrásnění, provázené velmi intenzivním zvětráváním a tvorbou malebného výškově rozčleněného povrchu.

Ve starších čtvrtohorách zasáhly naše území chladná a relativně suchá období. Prohloubilo se intenzivní zvětrávání hornin a jejich odnos a mj. vznikaly mnohé skalní tvary, které dodnes obdivujeme a můžeme sledovat i jejich současný vývoj. Údolí Borku (součást údolí Zaječího potoka) je asymetrické. Vzniklo zhruba na průřezu tektonického kontaktu zmíněných devonských kvarcitů s podložními mylonitizovanými (*tlakově drcenými*) meta-granitoidy (*metamorfované hlubinné horniny žulového až křemeno-dioritového složení*), stáří více než 500 milionů let, pamatujícími assyntskou orogenezi. Oba tyto horninové celky mají obdobný generelní sklon foliačních ploch (*systémů paralelních strukturních ploch, podle nichž se hornina lupenitě až břídlíčnatě rozpadá*). Takže zatímco se pravá strana údolí rozšiřuje odlamováním skalních bloků z onoho nádherného defilé a také následným pohybem vzniklých sutí, levá strana údolí je rozšiřována pomaleji sunutím metagranitoidů po foliačních plochách. Údolí je tak postupně překládáno severozápadním směrem a je přímo v terénu zcela zřejmé, jak se bude dále vyvíjet, pochopitelně v měřítcích geologického času.

A co zde vlastně návštěvníci uvidí. Vlastní suťové pole (*kamenné moře*) je složeno především z několika druhů úlomků. V povrchové vrstvě převládají hranáče (*ostrohranné úlomky většího rozměru, tvořící nejhrubší mechanickou zvětralínu*). Méně je balvanů (*úlomky o velikosti 25*

– 100 cm s částečně opracovanými hranami). Pod povrchovou vrstvou se vyskytují převážně kameny (úlomky menší než 25 cm). V povrchové vrstvě nejsou vzácností ani bloky (úlomky s rozměry většími než 1 m). Kromě výše uvedených hornin nalézáme v této suti i bílou křemennou žilovinu, pamětnici posledních fází hercynského vrásnění.

Celkově je suťové pole konvexně vyklenuto a vnitřně rozčleněno do několika suťových proudů větších hranáčů, balvanů až bloků. Tyto proudy hrubozrnějšího materiálu vznikly nejspíše díky detailnímu utváření podloží suťového pole a současně také díky menší akumulaci jemnozrnějších součástí suťového pole. V jednom místě můžeme hovořit i o suťovém „výmolu“, ale antropogenním, kdy byla část sutě odtěžena, patrně pro stavební účely.

Toto velmi mladé suťové pole je stále v pohybu (pochopitelně ve smyslu geologického času). Můžeme zde sledovat mj. velice hezké ukázky „klouzání“ větších hranáčů a balvanů po menších kamenech. Při celé patě (spodní hraně) suťového pole je zjevné, že pohyb těchto větších součástí je rychlejší než pohyb menších. Především bloky se tak dostávají pod vlastní suťové pole a poté působí jako přirozená zadrž sutě. Pata sutě je současně hranicí s náplavy Zaječeho potoka. V některých místech mají až charakter první terasy nad jeho nivou. Zaječí potok se v současné době prořezává svými vlastními naplaveninami.

Pohyb suti je způsoben především gravitací, které výrazně napomáhá exogenní činnost vody a ledu, a je v tomto suťovém poli více než zjevné, jak výraznou roli při stejném gravitačním působení hrají rozdíly sklonu svahu a suťového pole v řádu stupňů.

Pozornému návštěvníkovi neunikne, že nejhojnější hornina kvarcit (obsahuje více než 70 % křemene) není tak fádňí, jak by se podle stručného popisu mohlo zdát. Je to jeden z velkých „hitů“ jesenické geologie, že se v nich i při tak silné metamorfóze (minerální a strukturní přizpůsobení se pevné horniny změněným fyzikálním a chemickým podmínkám), která je postihla, dochovaly pozůstatky prvohorní fauny. Převažují mezi nimi ichnofosilie (stopy po činnostech fosilních organismů), byly nalezeny pozůstatky mlžů z rodu *Grammysia* sp. a *Kochia capulifornis* (Koch) a vzácně i zbytky fosilizovaných schránek brachiopodů (ramenonožců – mořských živočichů, jejichž schránka měla dvě nestejně misky).

Závěrem nezbývá než popřát krásné zážitky při návštěvě tohoto památníku přírody, ve kterém potkáte i stromy staré více než 180 let a provázet vás bude zpěv krásného ptactva.

Jan Hauk

